

DR. EARL K. HOLT

FÖLÜLRŐL VALÓ BÖLCSESSÉG¹*Jak 3,13–18**Jób 28,20–28*

„A bölcsesség honnan jő tehát, és hol van a helye az értelemnek?” kérdezi Jób az Ótestamentum szövegében. Kérdése szinte panaszos sírás. Hol lehet fellelni a bölcsességet? Hol terem az? „Kicsoda köztetek bölcs és okos?”

A bölcsességről szól mai textusunk, és erről elmélkedünk e vasárnapi órán – arról a bölcsességről, mely Jakab apostol szerint fölülről való, talán a mennyekből származik, onnan, ahova bepillantánunk nekünk, embereknek nem adatott meg.

Jézust életében környezete többnyire tanítómesterként ismerte. Bölcsességért keresték fel őt az emberek. Azonban az evangéliumok egybehangzóan tartják számon azt az incidenst, amikor Jézus bölcsessége visszautasításra talált, és mely jelentős tanulsággal szolgál számunkra is. Márk a következőképpen emlékezik meg erről:

Márk 6:1-6 (Jézus) méne az ő hazájába, és követék tanítványai.

És amint eljött vala a szombat, tanítani kezdé a zsinagógában, és sokan, akik őt hallák, elálmélkodának vala, mondván: „Honnét vannak ennél mindezek? És mely bölcsesség az, ami néki adatott, hogy ily csodadolgok is történnek általa?”

Avagy nem ez-é az az ácsmester, Máriának a fia, Jakabnak, Józsnak, Judásnak és Simonnak pedig testvére? És nincsenek-é itt közöttünk az ő nőtestvérei is? És megbotránkozáának vala ő benne.

Jézus pedig monda nékik: Nincs proféta tisztesség nélkül csak a maga házában, és rokonai között és a maga házában. Nem is tehet vala ott semmi csodát, csak néhány beteget gyógyíta meg, rájuk vetvén kezeit. És csodálkozik vala azoknak hitetlenségén...”

Valamennyi evangélium említést tesz erről az esetről, Jézusnak eme kudarcáról, midőn saját szülőföldje, szülővárosa utasítja őt vissza, kivétvén magából. És arról is említést tesz az írás, hogy ez a visszautasítás milyen demoralizáló hatással volt Jézusra. Addigi csodatevő, gyógyító tehetsége, ereje egyszerűből csődöt mondott: „Nem is tehet vala ott semmi csodát” ezek között az emberek között, akik végeredményben legjobban ismerték őt – legalábbis ők így gondolták – mert, talán éppen e vélt közelség miatt, képtelenek voltak befogadni tanításait.

¹ Elhangzott a Kolozsvár-belvárosi templomban 2006. október 1-jén

Visszautasították azt, s még ki is gúnyolták őt. „Megbotránkozának vala ő benne,” amint az írás fogalmazza. „Mit képzél magáról, kicsoda ő? Hiszen az ácsnak a fia – egy senki,” gondolhatták Jézus falutársai. Ezen az egyetlen eseten kívül, máshol mindenütt az emberek értékelték Jézus tanításait – tömegek követték őt, és lesték szavait. „Mester, jó Mester, szólították meg, és tárták elébe kérdéseiket, életproblémáikat, s figyelmüket összeszedve csüngtek Jézus szavain, bölcs válasszain, tanításain.

A keresztyének számára Jézus sokkal több, mint csupán tanítómester. Azonban kétségkívül tanító volt – világbölcsséget magában hordozó mester. Az imént idézett bibliai jelenet azonban azt illusztrálja, hogy még a legnagyobb bölcs sem képes olyan emberekkel kommunikálni, akik nem hajlandók őt meghallgatni, akiknek fülük ugyan van, de nem a hallásra. Minden tanítómester, még a legkiválóbb is kiszolgáltatottan függ hallgatóságától, annak befogadóképességétől és hajlandóságától, hogy befogadja a hallottakat. Persze ez nem jelenti azt, hogy a tanítást a tanítvány feltétlenül el is fogadja – de legalább figyelmével tiszteli meg tanítóját, esélyt adva annak, hogy mondanivalója, a közölt érték a tanítvány lelkében termékeny talajra leljen. Valószínűleg minden tanító, tanár alkalmanként megtapasztalja ezt a frusztráló, demoralizáló helyzetet, melybe Jézus került szülővárosának népe előtt, akik vele szemben lelküket lezárták.

Valahányszor a King’s Chapel templomunkban megkeresztelünk egy kisgyermeket, hagyományos Imakönyvünkből mindig felolvassuk Jézusnak azon kijelentését, miszerint „mindazok akik nem találtak Istenországára kisgyermek korukban, nem is lépik át annak küszöbét”. Azt hiszem ez a kijelentés a kisgyermek öszinte, világra csodálkozó nyitottságára utal, mellyel a gyermek a számára új valóságot lelkébe fogadja – naiv és természetes kíváncsisággal kutatja azt, különös fogékonysággal fogad be minden új élményt. Nos persze az, amit mi a gyermekkor ártatlanságának nevezünk, az részben tudatlanság. Az a kihívás, elvárás, amit Jézus támaszt irányunkban, hogy amint felnövünk és kinőjük a tudatlanságot, egy folyton táguló, gazdagodó világszemléletnek és tudásnak adva át magunkat, vigyázzunk arra, hogy a gyermeki nyitottság és öszinte csodálkozni tudás belőlünk ki ne pusztuljon. Vagyis tehát ne csak tudásban növekedjünk, hanem miképpen Jézus, növekedjünk „bölcsségben és értelemben is.”

És mennyivel súlyosabb ez a kihívás számunkra ma, a mi korunkban, ebben a modern és poszt-modern világban amikor szó szerint telítődünk, szinte fulladunk a tudásban, legalábbis abban a fajtában, amihez azonnal hozzájutunk például számítógépünkön a világhálót kutatva. Manapság külön-külön és együttesen is annyival többet tudunk, mint pl. Platon vagy Cicero, vagy akár Pál apostol, sőt, mint maga Jézus. Vagyis kétségkívül mi több ismeretanyag, több adat birtokosai vagyunk. Azonban e rengeteg tudás és információ minket bölcsibbakké nem tett. Ezért van tehát az, hogy ma is ősi bölcseiségeket hordozó szövegeket kutatunk,

faggatunk, és azok új értelmét próbáljuk kihámozni. Ugyanis ezek az írások nem csupán a dolgokról, hanem elsősorban a dolgok értelméről szólnak, a lélek és szellem dolgairól, melyek az idő múlásával nem változnak, s melyeket a nagy amerikai költő, T. S. Eliot „örökkévaló dolgoknak” nevezett.

Gyakran úgy tűnik, hogy tudásunk bővülése mindössze arra jó, hogy egyre komplexebb kérdéseket vessünk fel a magunk számára. Vegyük csak példának az orvostudomány fejlődését, csodával határos technikai bravúrjaival, s mely immár képes legyőzni a betegségeket és meghosszabbítani az életet. Mindez tudásunk egyre magasabb szintre jutásának köszönhető. Ez a tudás azonban új kötelességeket is szül számunkra: azt, hogy bölcsességben is növekedjünk, ugyanis tudnunk kell, mikor és hogyan élhetünk a tudás-adta lehetőségekkel – főként pedig azt kell tudnunk, mikor nem élhetünk azokkal. Amikor még nem létezett lélegeztető gép és mesterséges csövön való táplálás, akkor az a dilemma se volt, hogy mikor helyes azok használata és mikor nem. De ugyanez az etikai elv merül fel minden gyorsan fejlődő technológia esetében is. Valamennyi tudásunkkal szembeni komoly kihívás, és mindig fennáll a veszélye annak, hogy döntésünkben a bölcsesség híján marad, alul marad. A tudás óriási kincsünk, azonban bölcs megítélés nélkül – az írás szavaival élve, értelem és bölcsesség nélkül – a tudás a legsötétebb gonosz szolgálatába szegődhet.

A bölcsesség az ókori négy Klasszikus Erény egyike volt, amit aztán a keresztény teológia is átvett és ma a Hét Fő [Kardinalis] Erény néven tart számon – ezek a Bölcsesség, Igazság, Mértéktartás, Bátorság, Hit, Remény és Szeretet. A keresztény gondolkodásban azonban az erények klasszikus értelme változást szenvedett. Míg az ókori görögök és rómaiak számára a bölcsesség elsősorban értelmi, intellektuális funkció volt, addig a keresztény erénytárban erkölcsi színezetet nyert. A bölcsesség nem csupán a jó vagy rossz felismerését jelenti, hanem az értékek fontossági sorrendjének és egymáshoz viszonyulásának felismerését; a bölcsesség értékítéletre való képességünket jelenti, miszerint az értékek helyes fontossági sorrendjét képesek vagyunk megítélni. Bölcsnek lenni annyit jelent, mint tudni, felismerni azt, amiért érdemes élnünk, ami értelmet ad életünknek, és aztán e felismert értékekhez igazodva élni le életünket.

„A bölcsesség honnan jő tehát, és hol van a helye az értelemnek?” kérdezi Jób. Kérdésére ő maga válaszol: „Isten tudja annak útját, ő ismeri annak helyét.” Jób a Zsoltárokból idézi konklúzióját: „Ime az Úrnak félelme: az a bölcsesség – és az értelem: a gonosztól való eltávozás.” Én tisztában vagyok azzal, hogy sokan fennakadnak „az Úrnak félelme” kifejezésen. Én ezt egyszerűen úgy értelmezem, mint az élet és halál végső kérdéseivel szembeni illő, az embertől méltán elvárható alázatosságot. Annak a belátása és elfogadása ez, hogy az emberi tudás és hatalom véges, még a leghatalmasabbak számára is.

Jézus korának bölcse, bölcs tanítómestere volt. De mi is volt az a bölcsesség amit Jézus tanított? Nos éppen ez a tárgya mai textusunknak, Jakab apostol levele. „Kicsoda köztetek bölcs és okos?” kérdezi. És Jakab válaszában mindjárt megállapítja, hogy a bölcsesség nem a tudással, sem filozófiával, még csak nem is az értelmi, intellektuális szférával vagy eszmerendszerekkel kapcsolatos. Inkább annak a tükre ahogyan életünket éljük és akik vagyunk – erről pedig cselekedeteink, tetteink, jellemünk árulkodik. Az apostol szavaival, „Mutassa meg az ő jó életéből az ő cselekedeteit bölcsességnek szelídségével.” Igen, bölcsességedet ételleddel, életviteleddel mutasd meg, ne csupán gondolataid és szavaid által. Az a bölcsesség, ami számít, nem világi természetű, nem evilági, hanem mennyei, fentről adatott lélekajándék. „A felülről való bölcsesség pedig” írja textusunk, „először is tiszta, azután békeszerető, méltányos, engedelmes, irgalmassággal, és jó gyümölcsökkel teljes, nem kételkedő, nem részrehajló, és nem képmutató.”

Igen, először is tiszta. Minden reggel odahaza Bostonban, amint a papilakról átmegyek a tőzsomszédságban levő egyházi irodámba, egy gyönyörű termen haladok át, amit mi Kiskápolnának nevezünk. Minden vasárnap ide gyűlnek össze ifjúsági istentiszteletre egyházközségünk gyermekei és ifjai szüleikkel és vendégeikkel együtt. Tekintetem mindig egy régi, a kápolna falára erősített kőtáblán nyugszik meg egy pillanatra, amelyre a hét boldogság egyikét vésték: „Áldottak a tisztaszívűek, mert ők Istent meglátják.” Gyönyörű gondolat, érdemes ezzel kezdeni minden napot. Minden napot, mely munkától, programoktól oly zsúfolt, hogy sokszor teljesen bekebelez. A megannyi kötelezettség és feladat mind magának sajátítja ki figyelmemet. Így aztán jól jön egy másik üzenet, egy házunk falán lógó festményről, amelyet szintén magamévá teszek minden reggel, s mely a kőtábla felhívását megerősíti. Egy művész-lelkész kollégám festette nekem ezt a képet, egy Kierkegaard idézettel: „A tisztaszívűség egy dolog akarását jelenti.” Olyan tanács ez, ami a kétkulacsosság és kétértelműség ellen óv. Arra figyelmeztet, hogy a zavaros, megtévesztő világban az ember próbálja a prioritásokat, a dolgok fontossági sorrendjét helyesen felállítani és megtartani. Hogy ami fontos, az legyen fontos, és hogy a szándékot az ember váltsa tette olyan szívvvel és teljes akarattal, amilyenre csak képes. És hogy Istent lássa meg mindenkiben és mindenben. Nos ezek a lelki figyelmeztető eszközök nem garantálják, hogy ez nekem valóban sikerül is, de az biztos, hogy üzenetük bölcsesség, felülről való. A felülről való bölcsesség pedig először is tiszta.

Az írás azt is megállapítja, hogy a bölcsesség békességben fogan. A görög szószerinti fordítását én különösen szeretem. Ebben az értelemben a békesség inkább egy egészséges kapcsolatot, szeretetteljes viszonyt fejez ki az emberek között, valamint ember és Isten között, mely aztán harmóniában, összhangban minket egymáshoz közelít, de mindenkinek fölött közelebb visz minket Istenhez.

E cél szolgálatában mondja tovább Jakab apostol, hogy ez a fajta bölcsesség méltányos, engedelmes, irgalmassággal és jó gyümölcsökkel teljes. Bár az igazi bölcsesség az igazságosság iránt elkötelezett, ugyanakkor azonban az emberi gyengeségekkel, hibákkal, gyarlóságokkal szemben is megértő és mindig kész a megbocsátásra. Az igazságot kegyelemmel szelidíti meg, mely által az igazságosság igazságos lesz. Ez a bölcsesség, mely a törvényt áthatja, magasabb rendű bármely írott betűnél, mert ez a szeretet törvénye. Az agape szeretet, melyet Pál apostol a szeretet himnuszában hosszútűrőnek, kegyesnek nevez, és mely nem keresi a maga hasznát, de mindent remél, mindent eltűr.

Továbbá ez olyan bölcsesség, mely jó gyümölcsökkel teljes, nem kételkedő és nem képmutató. Gyümölcsükről ismeritek meg őket, mondta Jézus, és Jakab nem győzi hangsúlyozni ezt a gondolatot. Levelének egyetlen mondata legmélyebb hitét summázza: „Azonképpen a hit is, ha cselekedetei nincsenek, megholt ő magában.” (2:17) „Mutassa meg az [ember] az ő jó életéből az ő cselekedeteit bölcsességnek szelídségével.” Ahhoz, hogy eme bölcsességet magunkévá tehesük, nemcsak egyenes gondolkodásra és szavakra van szükségünk, hanem egyenes, elkötelezett cselekedetekre mások szolgálatában, a közösség javára, a krisztusi példát követvén. Mert Jézus példája az önmagát másoknak, mindnyájunknak odaadás példája volt, részrehajlás, kételkedés és képmutatás nélkül. Előtte mindenki egyenlő volt, méltatlannak ő senkit sem ítelt, cselekedeteiben önző, önös érdeknek hátsó gondolata nem lakozott.

Nos ha mindez túl magasra szabott mércének tűnik, hát az. Jakab apostol pedig még nagyobb hangsúlyt adva ennek így összegezi tanítását: „Az igazság gyümölcse pedig békességben vettetik azoknak, akik békességen munkálkodnak.” Napjaink parafrázisa, adaléka az a mondás, hogy „A békéhez semmilyen út nem vezet. A béke maga az út.” És ez lényegében az az értelmezés amelyet Jakab is vall, hogy tehát „Az igazság gyümölcse pedig békességben vettetik azoknak, akik békességen munkálkodnak.” Mert ahogyan ő értelmezi a békességet, az éppen az a szeretetben fogant, egészséges emberi kapcsolat. Ezek szerint a felülről való bölcsesség lényege nagyon egyszerű és ugyanakkor hatalmas kihívás: szeresd felebarátodat, mint magadat.

Mindnyájan azon munkálkodunk, hogy a boldog élet gyümölcseit megérleljük, azonban boldogságot csak a magunk számára, egyedül, másoktól elszigetelve sohasem találunk. Egyéni erőfeszítések árán bár, a termés csak a közösségnek adatik együttműködés, harmonikus együttműködés során. A civódás, a szét-húzás, a konfliktus eredménye meddő talaj, melyben semmi nem terem. Ezzel szemben a talajt, ha együtt szántjuk fel, együtt vetjük be maggal, és együtt ápoljuk a csirába, majd kalászba szökkent gabonát – és ha mindezt egymás iránti szeretetben, harmóniában tesszük, akkor aratásunk bő, az ajándék pedig közös lesz.

Minekünk kell először azzá a békévé válnunk amit látni szeretnénk magunk körül. Ezt a gondolatot fogalmazza meg a Kelet irodalmának híres alkotása, a Tao Te King:

Nincs béke a világban, amíg béke nincs a nemzetben;
 Nincs béke a nemzetben, amíg béke nincs a városban;
 Nincs béke a városban, amíg béke nincs az otthonban;
 Nincs béke az otthonban, amíg béke nincs a szívben.

Ezért van az, hogy az a nagyszerű kapcsolat mely az elmúlt két évtized alatt az amerikaiak és a ti történelmi egyházatok között kialakult, oly nagyon fontos. És nemcsak azok számára, akik személyesen és közvetlenül éljük meg áldásait, hanem inkább a hídépítés mintája, az egymást megértés példája miatt. Ilyen kultúrákat és közösségeket egymással összekapcsoló hidakat építenünk parancs, hogy a megosztottságtól és gyűlölettől vonagló világunkat megpróbáljuk gyógyítani. Végtelen nagy áldásként élem meg a magam számára és valamennyi mostanában idelátogató King's Chapelbeli hívem, barátom számára azt a valóságot, hogy mi hozzátok tartozunk, mint ahogyan ti is a mi közösségünk részei vagytok. Öröm az a felismerés, hogy milyen sokat nyújthatunk mi egymásnak. Köszönöm meleg szeretetben fogant vendéglátásokat és azt a megtiszteltetést, hogy erről a híres történelmi szószékről ma hozzátok szólhattam – úgy, amint a ti lelkészetek prédikált néhány éve a King's Chapel szószékéről. Adja Isten, hogy testvéri kapcsolataink napjai, évei számtalanok legyenek, hogy annak virágborulását az igazságosság bő termése kövesse, és hogy az igazság gyümölcse békességben vettessék azoknak, akik békességen munkálkodnak, Isten kegyelméből és áldásában.

Gyertek, testvéreim, imádkozzunk:

Istenünk, segíts minket, hogy urai lehessünk önmagunknak, miközben a mások szolgálatára ajánljuk fel életünket. Isteni gondolataidat engedd a mi agyunkban megszületni. Ajkunkon keresztül szólj, ó, Isten. Kezeinket fogd, és általuk munkálkodj. És vedd szívünket, és gyullaszd meg benne azt a lángot, amely a te végtelen szereteted tüze, Jézus Krisztus, a mi Urunk által.

Ámen.

DR. GELLÉRD JUDIT FORDÍTÁSA

JAKABHÁZI BÉLA-BOTOND

JÓNÁS – EGY „MÁS” PRÓFÉTA

A Biblia csodálatos könyv – hallhatjuk gyakran a különböző keresztény felekezetek híveinek és lelkészeinek ajkáról e több vagy kevesebb meggyőződéssel tett kijelentést, s ezzel sem vagyunk másként, mint a legtöbb dologgal az életben: minél többet foglalkozunk vele, minél jobban megértjük, annál értékesebbé válik számunkra, ugyanakkor annál inkább fenyeget a veszélye annak, hogy jól begyakorolt közhelyeket ismételünk. Ilyen értelemben lehet, hogy helytálló a Bibliát kincsesbányához hasonlítani, viszont nem kell szem elől tévesztenünk a tényt, hogy a „kincsek” értéke nem abszolút és objektíven meghatározható, hanem – éppen azért mert vallásos életünk szerves része, egy adott közösség értékrendjétől függő, minden korban értelmezett és újraértelmezett vagyon, amely még mindig, és újra meg újra meglepetéseket tartogat számunkra.

Van az Ószövetségnek egy része, amely hozzánk, unitáriusokhoz, különösképpen közel áll – ezt a prófétai könyvek alkotják. Nem véletlen, hogy az Ószövetségből ezeket a könyveket előszeretettel használjuk, mivel hit- és életfelfogásunk szerint mint az egyes ember, mint a közösségek és gyülekezetek is a prófétai magatartás lényegét kell hogy vállalják.

A kereszténység történetének háromnegyed részében központi jelentőséget a szentség jellegű ceremóniák, a rítusok foglalták el. Aztán jött a Reformáció, elődeink nagyszerűen felismerték azt, hogy a hitelesen vallásos ember magatartása a prófétai magatartás kell hogy legyen. Ezt bizonyítja Dávid Ferenc élete is: az ember csak akkor töltheti be a só szerepét a világban, ha lankadatlan igazságkereséssel, állandó belső megújulással, a régi felfogások felülvizsgálatával és aktív társadalmi étellel bizonyítja, hogy hite belülről váltja meg őt, s talán még akkor is vállalja a prófétai sorsot, ha tudja: meg nem értés, szenvedés és csalódás fogja kísérni életútját. De idővel a prófétai lendület is alább hagy, a szokások hatalma gyakran legyőzi a kereső embert, a bátor kiállású újítókat gyakran a hagyományokat követő utódok váltják fel, akik nehezen tudnak különbséget tenni az élő vallásosság és a szokások, igazi hit és képzelet között. Ezért aktuálisak a próféták, s mindig meg kell csodálnunk magatartásukat. Sokszor úgy gondoljuk, hogy az ószövetségi próféták Isten eszközei voltak, de ez így nem állja meg a helyét. A prófétai élet egyben jelentette a teljes engedelmisséget Isten akaratának, ugyanakkor a teljes szabadságot is, s ez az ellentmondásos helyzet különös méltóságot kölcsönöz ezeknek a jellemóriásoknak.

Az általánosítás veszélyének tudatában állíthatjuk azt, hogy a próféták többnyire komoly, zord emberek voltak, akik Isten ítéletét hirdették egy erkölcsi szem-